

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

เทศบาลเมืองเดชอุดม

โดย

กองการศึกษา เทศบาลเมืองเดชอุดม

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองเดชอุดม

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 57 รัฐต้อง (1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

ภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย สามารถปรับ ประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาให้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติอย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

กองการศึกษา เทศบาลเมืองเดชอุดม ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้จัดทำโครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน เพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน ของเทศบาลเมืองเดชอุดม เป็นปัจจุบัน และเพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน ต่อไป

ผู้จัดทำ

คณะทำงานด้านการสำรวจ จัดเก็บและจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองเดชอุดม

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1
วิธีการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	2
ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	6

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองเดชอุดม

บทนำ

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 7 (2) มีหน้าที่ บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมของท้องถิ่น (มาตรา 67 (8)) การจัดทำฐานข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน เพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน เป็นปัจจุบัน และเพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน

๑. ที่ตั้ง

เทศบาลเมืองเดชอุดม ตั้งอยู่เลขที่ 345 ถนนสกลมาร์ค ตำบลเมืองเดช อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี รหัสไปรษณีย์ 34160 มีพื้นที่รวมทั้งหมด 8.10 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเดชอุดม ระยะทาง 4 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดอุบลราชธานี ระยะทาง 45 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเดช

ทิศใต้ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเดช

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเดช

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเดช

๒. ด้านการปกครอง

เทศบาลเมืองเดชอุดมมีพื้นที่เขตการปกครอง 8.10 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่การปกครองจำนวนหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน ชุมชนในเขตเทศบาล จำนวน 31 ชุมชน

๓. ประชากร

ประชากรภายในเขตเทศบาลเมืองเดชอุดม ปี 2562 ณ เดือน ธันวาคม 2562 จำนวนทั้งสิ้น 13,514 คน เป็นชาย 6,494 คน เป็นหญิง 7,020 คน อาคารบ้านเรือน 6,399 หลังคาเรือน

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองเดชอุดม

วิธีการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และปราชญ์ท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน
2. เพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาในท้องถิ่นตนเอง อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญานั้น ๆ ต่อไป

วิธีการดำเนินการ/ขั้นตอน

1. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน
2. สืบค้นฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน
3. บันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ลงในระบบฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ของเทศบาลเมืองเดชอุดม

เป้าหมายโครงการ

ปราชญ์ชาวบ้าน ในเขตเทศบาลเมืองเดชอุดม

ระยะเวลาดำเนินการ

เดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนเมษายน 2562

สถานที่ดำเนินการ

เขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเดชอุดม

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองเดชอุดม

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งมีผู้ให้คำจำกัดความของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนี้

1. กรมวิชาการ (2538) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต วิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้เฉพาะ หลายเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการ ปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา

2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยว่า เป็นองค์ ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทยที่เกิดจากสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับปรุง และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมกับ ยุคสมัย

3. สามารถ จันทร์สุรีย์ (2536) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้ เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้าน สามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

จากความหมายดังกล่าว อาจสรุปว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ หรือสิ่งที่สั่งสมกันมา ตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นซึ่งได้ผ่านการคิดค้นและปรับปรุง เปลี่ยนแปลงจนได้แนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพทางสังคมเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป ถือเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองเดชอุดม

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถที่ผ่านกระบวนการคิดโดยใช้สติปัญญาของคนในท้องถิ่น มีการเรียนรู้และการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนเกิดผลดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

- 1 ด้านเกษตรกรรม** คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการการกสิกรรม/การปศุสัตว์/การประมง/การป่าไม้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ โคก หนอง นา เป็นต้น
- 2 ด้านหัตถกรรม** คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานฝีมือหรืองานช่างที่ทำด้วยมือและอุปกรณ์อย่างง่าย โดยไม่ใช้เครื่องจักร เป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต เช่น งานจักสาน, งานแกะหนังตะลุง, งานทอผ้าด้วยมือ, งานเย็บปักถักร้อย, การทำหัวโขน เป็นต้น
- 3 ด้านอุตสาหกรรม** คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานที่ใช้ทุน แรงงาน และเครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต โดยมีเป้าหมายการผลิตสิ่งของเป็นจำนวนมากเพื่อการค้า และรวมถึงงานด้านการบริการ เช่น การทำเครื่องเรือนจากไม้แปรรูป (โต๊ะ/เตียง/ตู้) การแปรรูปสิ่งต่าง ๆ จากยางพารา เป็นต้น
- 4 ด้านการแพทย์ไทย** คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เช่น การหัตถเวชกรรมไทย (การนวดไทย/การนวดประคบสมุนไพร), การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค, การผดุงครรภ์พื้นบ้านโดยหมอตาแยของชาวไทยมุสลิม (โต๊ะบีแดด) เป็นต้น
- 5 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า, การสืบชะตาแม่น้ำ, การทำแนวปะการังเทียม, การอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น
- 6 ด้านศิลปกรรม** คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม, ประติมากรรม, นาฏศิลป์, ดนตรี, ทัศนศิลป์, คีตศิลป์, การละเล่นพื้นบ้านและการนันทนาการ เช่น การขับร้องเพลงอีแซว, ลาดตัด, ลิเก, หมอลา, โนรา เป็นต้น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองเดชอุดม

7 ด้านภาษาและวรรณกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เช่น ภาษาโบราณ, ภาษาถิ่น, หนังสือ, ตารา, ตำรับอาหาร, งานประพันธ์/บทประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง, เรื่องสั้น นวนิยาย นิทาน บทเพลงต่าง ๆ เป็นต้น

8 ด้านอื่น ๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม อาหารไทย อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองเดชอุดม

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองเดชอุดม

อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี

แยกตามประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านเกษตรกรรม

เกษตรกรรม หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการกลั่นกรอง/การแปรรูป/การประมง/การป่าไม้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ โคก หนอง นา เป็นต้น

ที่	ชื่อ-สกุล	ชุมชน	ด้านความสามารถ	หมายเหตุ
1	นายยุทธพล มุกดาหาร	ชุมชนศรีอุดม	เกษตรด้านปศุสัตว์	
2	นายการ บัวศรี	ชุมชนดอนเสาโอง	เกษตรผสมผสาน	
3	นายเสวย จันทร์เขียว	ชุมชนแดนเกษม	เกษตรพืชสวน	
4	นายสาวปณัสยา จันทิ	ชุมชนชัยอุดม	เกษตรพืชไร่	

ด้านหัตถกรรม

หัตถกรรม หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานฝีมือหรืองานช่างที่ทำด้วยมือและอุปกรณ์อย่างง่าย โดยไม่ใช้เครื่องจักร เป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต เช่น งานจักสาน, งานแกะหนังตะลุง, งานทอผ้าด้วยมือ, งานเย็บปักถักร้อย, การทำหัวโขน เป็นต้น

ที่	ชื่อ-สกุล	ชุมชน	ด้านความสามารถ	หมายเหตุ
1	นางประภา บัวศรี	ชุมชนดอนเสาโอง	การพับริบบิ้น	
2	นางสาวจิรดา บุญใส	ชุมชนแดนเกษม	การพับริบบิ้น	
3	นางสนาน อัครีสสา	ชุมชนบ้านตลาด	การทำพานบายสี งานใบตอง	
4	นางชาลิดา พูลทรัพย์	ชุมชนปาก่อ	การทำเทียนหอม	
5	นายสำราญ จันทร์ทอง	ชุมชนบ้านตลาด	การทำว่าว	

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองเดชอุดม

ด้านอุตสาหกรรม

อุตสาหกรรม หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานที่ใช้ทุน แรงงาน และเครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต โดยมีเป้าหมายการผลิตสิ่งของเป็นจำนวนมากเพื่อการค้า และรวมถึงงานด้านการบริการ เช่น การทำเครื่องเรือนจากไม้แปรรูป (โต๊ะ/เตียง/ตู้) การแปรรูปสิ่งต่าง ๆ จากยางพารา เป็นต้น

ที่	ชื่อ-สกุล	ชุมชน	ด้านความสามารถ	หมายเหตุ
1	นายสมพร บุญยั้ง	ชุมชนแสนตอ	โรงสีข้าว	

ด้านการแพทย์ไทย

การแพทย์ไทย หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เช่น การหัตถเวชกรรมไทย (การนวดไทย/การนวดประคบสมุนไพร), การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค, การผดุงครรภ์พื้นบ้านโดยหมอตำแยของชาวไทยมุสลิม (โต๊ะบีแดด) เป็นต้น

ที่	ชื่อ-สกุล	ชุมชน	ด้านความสามารถ	หมายเหตุ
1	นางทัศนีย์ เกาะประทุม	ชุมชนชัยอุดม	การนวดแผนไทย	
2	นางสำรอง จันโยธา	ชุมชนปาก่อ	การนวดแผนไทย	

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า, การสืบชะตาแม่น้ำ, การทำแนวปะการังเทียม, การอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น

ที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่/บ้านเลขที่	ด้านความสามารถ	หมายเหตุ

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองเฉจชอุม

ด้านศิลปกรรม

ศิลปกรรม หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม, ประติมากรรม, นาฏศิลป์, ดนตรี, ทัศนศิลป์, คีตศิลป์, การละเล่นพื้นบ้านและการนันทนาการ เช่น การขับร้องเพลงอีแซว, ลาตัด, ลิเก, หมอลำ, โนรา เป็นต้น

ที่	ชื่อ-สกุล	ชุมชน	ด้านความสามารถ	หมายเหตุ
1	นายันทพัทธ์ เสียงเย็น	ชุมชนบ้านปากอ่	การทำต้นเทียนโบราณ	
2	นายไอยเรศ สาริบุตร	ชุมชนบ้านหนองแสงใต้	การทำต้นเทียนโบราณ	

ด้านภาษาและวรรณกรรม

ภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เช่น ภาษาโบราณ, ภาษาถิ่น, หนังสือ, ตารา, ตำรับอาหาร, งานประพันธ์/บทประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง, เรื่องสั้น นวนิยาย นิทาน บทเพลงต่าง ๆ เป็นต้น

ที่	ชื่อ-สกุล	ชุมชน	ด้านความสามารถ	หมายเหตุ
1	นางปรุงจิตต์ จันทะสิงห์	ชุมชนชัยอุดม	การใช้ภาษาถิ่น	
2	นางโสพิศ นามมั่น	ชุมชนบ้านหนองแสงใต้	การใช้ภาษาถิ่น	

ด้านอื่น ๆ

ศาสนาและประเพณี หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณีพิธีกรรม อาหารไทย อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

ที่	ชื่อ-สกุล	ชุมชน	ด้านความสามารถ	หมายเหตุ
1	นายสมศรี रिปันโน	ชุมชนบ้านหนองแสงใต้	พิธีกรรมทางศาสนา	
2	นายธวัชชัย สายงาม	ชุมชนบ้านแดนเกษม	พิธีกรรมทางศาสนา	
3	นายประกอบ ทัดเทียม	ชุมชนบ้านชัยอุดม	พิธีกรรมทางศาสนา	
4	นายศรีเมือง มุทะระพัฒน์	ชุมชนบ้านปากอ่	พิธีกรรมทางศาสนา	

